

**Brzozowski, Stanisław / J. D. /
Dąbkowska, Michalina**

**Posiedzenia naukowe Zespołów Historii
Astronomii, Historii Chemii i Historii
Fizyki**

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/3, 707-710

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

seminaryjnych. Poprzedzanie poszczególnych dyscyplin wstępami historycznymi za-
leżeć będzie w dużej mierze od zrozumienia przez wykładowców doniosłej roli hi-
storii nauki.

Zofia Szymanowska

POSIEDZENIA NAUKOWE ZESPOŁÓW HISTORII ASTRONOMII, HISTORII CHEMII I HISTORII FIZYKI

W dniu 29 marca 1971 r. odbyło się w Krakowie, pod przewodnictwem prof.
T. Piecha, wspólne posiedzenie zespołów Historii Astronomii, Historii Chemii
i Historii Fizyki. Udział w nim wzięło 29 osób z Gdańska, Łodzi, Lublina, Krakowa,
Poznania, Tarnowa, Warszawy i Wrocławia.

Pierwszy referat *Problematyka historii nauk ścisłych w Polsce XIX i XX wieku*
wygłosił doc. J. Dobrzycki. W związku z konynuacją prac nad *Historią nauki pol-
skiej* zwrócił on uwagę na fakt, że jakkolwiek historia nauk ścisłych posiada w na-
szym kraju chlubne tradycje, to w opracowaniach dotyczących XIX i XX wieku,
którym poświęcone będą następne tomy wspomnianego dzieła, istnieją duże luki
i to zarówno w historii dyscyplin czy instytucji jak i w biografistyce. W związku
z potrzebami badawczymi Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN tematyka jego
prac przesuwana się na nowsze i najnowsze czasy, co pozwoli na ożywienie działalności
wszystkich zespołów. Podczas gdy pracownicy poszczególnych dyscyplin są na
ogół mniej zainteresowani tematyką obejmującą czasy odległe to łatwiej byłoby
przyciągnąć ich do tematyki bardziej współczesnej. Z kolei referent zwrócił uwagę
na specyficzne potrzeby nowszej historiografii nauk ścisłych w Polsce. W opisywaniu
dzieł instytucji naukowych chodziłoby nie tylko o ich rejestrację i faktografię,
ale o wydobycie roli ekspedycji naukowych, przedstawienie klimatu badań nauko-
wych, organizacji i finansowania nauki, wpływu nauki na popularyzację i amator-
ski ruch naukowy (który np. w rozwoju astronomii obserwacyjnej odegrał w naszym
kraju po roku 1918 dużą rolę). Niedostatecznie znany jest wpływ zagranicznych
ośrodków naukowych na naukę polską a zarazem zasługi Polaków dla nauki obcej.
Niewiele wiemy o planowaniu nauki w Polsce w wiekach XIX i XX, nie zostało
w pełni przedstawione oddziaływanie na kraj krakowskiego ośrodka naukowego,
rola szkoły lwowskiej i warszawskiej w rozwoju matematyki, zaniedbana jest naj-
nowsza historia chemii. Prawie zupełnie brak opracowań z zakresu czasopiśmien-
nictwa i towarzystw naukowych astronomicznych, chemicznych, fizycznych i mate-
matycznych. Program ożywienia prac w tym zakresie nie powinien ograniczać się
tylko do badań wewnątrzdiscyplinarnych, pożądana jest współpraca nie tylko sa-
mych zespołów historii nauk ścisłych lecz również bliższa ich więź z Zespołem Hi-
storii Metodologii czy też z Zespołem Historii Nauki XIX wieku.

Referat wywołał ożywiającą dyskusję. Doc. M. Kellerowa nie podzieliła opty-
mizmu prelegenta, że zajęcie się bardziej współczesną problematyką powiększy grono
historyków nauk ścisłych. Wyraziła ona pogląd, że w gronie fachowców historia dy-
scyplin naukowych nie cieszy się uznaniem, traktowana jest jako prywatne *hobby*
uczonych, ilość publikacji z tego zakresu jest minimalna, nie podejmuje się prac
doktorskich. Doc. Z. Kowalewski postawił problem czy w przypadku nauk ścisłych
mamy do czynienia z czterema podstawowymi naukami czy też ze zbiorem nauk;
dalej zwrócił uwagę na fakt, że uprawianie metodologii nauki to droga do integracji
nauk i że tu szczególnie ważna rola przypada fizyce. Uzupełniając wywody doc.

Dobrzyckiego zwrócił on uwagę na potrzebę uwzględniania nie tylko materialnych podstaw rozwoju nauki ale również polityki naukowej oraz kształtowania się wspólnot czy szkół naukowych. Prof. J. Witkowski zaproponował przygotowanie ankiety dla uzyskania przeglądu osiągnięć naukowych poszczególnych instytutów i zakładów. Doc. I. Szumilewicz wskazała, że podjęcie badań metodologicznych ma znaczenie nie tylko dla integracji nauk ale wypukli także rolę niektórych uczonych (np. w fizyce M. Smoluchowskiego). Prof. T. Piech stwierdził, że zarówno prace metodologiczne jak i badania podstawowe z dziejów poszczególnych dyscyplin są jednakowo ważne, ale ze względu na potrzeby Zakładu Historii Nauki i Techniki te drugie muszą mieć pierwszeństwo. Mgr W. Osińska, nawiązując do wypowiedzi doc. Kellerowej uznała, że istnieje duże pole dla działalności w Polsce historyków nauk ścisłych, że według szacunku władz centralnych same instytuty resortowe i instytuty Polskiej Akademii Nauk potrzebują w tej chwili około 2000 ekspertów z tej dziedziny dla celów informacji i dokumentacji naukowej. Prof. W. Hubicki wskazał jednak, że zapotrzebowanie na dokumentalistów to nie to samo co zapotrzebowanie na historyków nauki. Wreszcie doc. S. Brzozowski podniósł, że mimo wielkiego rozwoju współczesnych nauk ścisłych można je nadal traktować jako nauki jednorodne, podczas gdy wszystkie nauki stosowane, jak medycyna, rolnictwo, czy nauki techniczne są zdecydowanie zbiorem rozmaitych, nic ze sobą nie mających dyscyplin (łączy je tylko ogólny cel, któremu służą).

Drugim referentem zebrania był prof. E. Rybka, który przedstawił prace Zespołu Historii Astronomii nad syntetyczną historią tej dyscypliny w Polsce. Praca ta, której początkowo patronował zmarły w 1967 r. prof. A. Birkenmajer, od dłuższego czasu przygotowywana była przez współpracowników Zespołu. W chwili obecnej do druku gotowy jest jej pierwszy tom, opracowany pod redakcją prof. Rybki. Pierwsze rozdziały o astronomii w czasach przedhistorycznych oraz dotyczące tła historycznego astrologii i astronomii w Polsce średniowiecznej napisał doc. J. Dobrzycki, dalsze o astrologii i astronomii w Polsce od X do XIV wieku oraz o astrologii i astronomii na uniwersytecie krakowskim w XV w. — doc. M. Markowski. Postaci Mikołaja Kopernika poświęcony jest osobny rozdział, również pióra doc. Dobrzyckiego, działalność krakowskiej szkoły astronomiczno-astrologicznej w pierwszej połowie XVI w. opracował doc. Markowski. Rozdziały dalsze wyszły spod pióra doc. T. Przykowskiego, zawierają one rys dziejów astronomii i astrologii krakowskiej w drugiej połowie XVI w. oraz omówienie działalności astronomicznej w Gdańsku, Wrocławiu i Wilnie, problemu gregoriańskiej reformy kalendarza w Polsce w XVI w., działalności astronomicznej w pierwszej połowie XVII w., zasług Jana Heweliusza dla astronomii polskiej, stanu polskiej astronomii w drugiej połowie XVII w. oraz w czasach saskich. Tom drugi tego dzieła, obejmujący lata 1750—1945, znajduje się w opracowaniu.

W dalszym ciągu zebrania mgr W. Osińska poruszyła zagadnienie funkcji dydaktycznych historii nauki w zakresie nauk ścisłych, przydatności tej dyscypliny dla poszczególnych gałęzi wiedzy oraz dla ich metodologii.

W dyskusji prof. W. Hubicki stwierdził, że sprawa posiada duże znaczenie, ale programy uniwersyteckie nie stwarzają niestety żadnych możliwości pozwalających na poruszanie tej problematyki. W związku z reformą programów uniwersyteckich możnaby jednak wprowadzić takie wykłady, przynajmniej na niektórych wydziałach. Z kolei doc. S. Brzozowski naświetlił sytuację prawną i faktyczną historii nauki w ramach uczelni i Polskiej Akademii Nauk, konkludując, że akcja mgr Osińskiej aczkolwiek cenna nie wydaje się łatwa do przeprowadzenia z powodu nieznamości i niezbyt wielkiej popularności historii nauki w szerszych kręgach fachowców.

*

W dniu 29 marca 1971 r. odbyło się w Krakowie zebranie Zespołu Historii Astronomii. Przewodniczący Zespołu prof. Eugeniusz Rybka zreferował na nim treść przedmowy redakcyjnej do I tomu *Historii astronomii w Polsce do XVIII stulecia*. Prace autorskie nad tym tomem, obejmującym dzieje astronomii w Polsce do XVIII stulecia, zostały ukończone. Zespół przedyskutował stan przygotowań tomu II. Redakcję tego tomu objął prof. Rybka przy współpracy dr M. Mietelskiego (Kraków).

J. D.

*

W dniach 29 i 30 marca 1971 r. odbyło się w Krakowie posiedzenie Zespołu Historii Chemii.

W pierwszym dniu dyskusję nad potrzebami badań z zakresu historii chemii — w związku z przygotowaniem dalszych tomów *Historii nauki polskiej* — zagał przewodniczący Zespołu prof. W. Hubicki. W dyskusji tej m.in. prof. K. Sarnecki stwierdził, że największym problemem w opracowaniu historii chemii polskiej XIX i XX stulecia będzie przedstawienie dziejów technologii chemicznej. Następnie poszczególne członkowie Zespołu mówili o stanie zaawansowania swoich badań. Mgr B. Szumilewicz zgłosił pracę o historii fotografii polskiej z uwzględnieniem fotochemii.

Z kolei prof. K. Sarnecki wygłosił referat *Historia techniki i przemysłu chemicznego w Polsce do roku 1850*.

W następnym dniu prof. Sarnecki przedstawił drugi referat *Pierwsze zrzeszenia i cechy rzemieślnicze oraz organizowanie towarzystw naukowych na tle historii techniki i przemysłu chemicznego w Polsce do 1918 r.* Referat poruszał także — oprócz zasygnalizowanych w jego tytule problemów — sprawę drukowania polskich książek i czasopism z zakresu technologii chemicznej do roku 1918.

Dyskusję nad obydwoma referatami prof. Sarneckiego rozpoczął prof. W. Hubicki. Uzupełnił on wypowiedzi referenta szeregiem dodatkowych faktów i zachęcił go do przygotowania referatów do druku. Doc. I. Stroński wskazał, że kolorysty wydawali już w 1912 r. w Łodzi swoje własne czasopismo oraz że Wyższa Szkoła Techniczna w Krakowie posiadała wtedy swój wydział chemiczny. Prof. Z. Wojtaszek i prof. W. Hubicki zabierali głos w sprawie daty erygowania katedry chemii na uniwersytecie krakowskim. Dyskutowano również nad wpływem alchemii na rozwój przemysłu chemicznego, wskazując w związku z tym na konieczność odróżnienia alchemików-teoretyków od alchemików-praktyków, celem oceny ich wkładu w rozwój chemii.

Michalina Dąbkowska

*

Dnia 29 marca 1971 r. odbyło się w Krakowie pod przewodnictwem prof. T. Piecha posiedzenie organizacyjne Zespołu Historii Fizyki. W zagajeniu prof. Piech nakreślił dotychczasowy udział fizyków w pracach z zakresu historii nauki, prowadzonych zarówno w ramach Polskiej Akademii Nauk jak i poza tą instytucją. Z kolei doc. S. Brzozowski naświetlił możliwości wydawnicze Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN i sprecyzował bliżej tematykę, której podjęcia oczekuje się od nowopowstałego Zespołu. Doc. J. Babicz zapronował powołanie do Zespołu prof. A. Rojeckiego i doc. W. Krajewskiego, zaapelował on także do członków Zespołu o podjęcie tematyki, której brak szczególnie dotkliwie daje się odczuć w naszej historiografii, a mianowicie o opracowanie dziejów fizyki na uniwersytecie krakowskim w XVII w.

oraz roli fizyki w pracach Polskiej Akademii Umiejętności. Następnie uczestnicy zebrania przystąpili do zgłaszania prac do projektowanego zeszytu „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej” poświęconego w całości historii fizyki.

Do zeszytu tego dr J. Hanik przygotowuje pracę o dziejach meteorologii obserwacyjnej w zaborze pruskim do 1918 r., doc. M. Markowski o fizyce na uniwersytecie krakowskim w XV w., mgr G. Rosińska o optyce na uniwersytecie krakowskim do 1550 r., ks. dr M. Heller o dziejach kosmologii relatywistycznej, mgr B. Szumilewicz o gdańskim okresie Fahrenheita. Dłuższą polemiką na temat postaci Poincarého między prof. J. Weyssenhoffem a doc. I. Szumilewicz zakończyło się zgłoszenie przez nią pracy o stosunkach między Poincarém a Smoluchowskim oraz referatu na najbliższe, jesienne zebranie Zespołu, poświęconego roli Poincarého w obaleniu mechaniki klasycznej. Udział w pracach Zespołu zadeklarowali również profesorowie B. Sredniawa, Z. Wojtaszek i S. Szczeniowski. W odpowiedzi na sugestię doc. Brzozowskiego dotyczącą przygotowania tomu *Monografii z dziejów nauki i techniki*, poświęconego historii fizyki, profesorowie Piech i Wojtaszek zadeklarowali opracowanie polskiego wkładu do kriogeniki.

Stanisław Brzozowski

ZEBRANIE ZESPOŁU HISTORII GEOGRAFII

W dniu 20 lutego 1971 r. odbyło się drugie zebranie Zespołu Historii Geografii poświęcone omówieniu problematyki dydaktyczno-metodologicznej historii geografii, na którym kontynuowano dyskusję nawiązującą do posiedzenia z dnia 27 października 1970 r. i rozesłanych ankiet. Obrady — którym przewodniczył prof. B. Olszewicz — obejmowały zgodnie z porządkiem dziennym:

- 1) Omówienie wyników ankiety na temat *Wartości dydaktyczne historii geografii i jej miejsce we współczesnych programach nauczania*.
- 2) Dyskusja nad problemem: W jakim stopniu historia geografii jest niezbędna do właściwego zrozumienia współczesnej roli i zadań nauk geograficznych?
- 3) Stan nauczania i indywidualne programy historii geografii według których są prowadzone aktualne zajęcia.
- 4) Ocena współczesnych podręczników i materiałów pomocniczych historii geografii.

5) Wolne wnioski.

Jako sprawę najbardziej pilną wysunięto przygotowanie i wydanie drukiem wyboru tekstów źródłowych z historii geografii oraz opracowanie podręcznika uwzględniającego zarówno dzieje myśli geograficznej jak i historię odkryć. Postulowano też utworzenie Muzeum Historii Kartografii, na wzór istniejącego od lat muzeum szwajcarskiego. Starannie opracowane pod względem metodologicznym ekspozycje muzealne stanowią dużą pomoc w pracach dydaktycznych, zwłaszcza przy realizowaniu poglądowości nauczania.

W ożywionej dyskusji zabierali głos m.in.: doc. J. Babicz, prof. M. Fleszar, prof. A. Malicki, prof. M. Milewska, prof. B. Olszewicz, dr H. Pacowska, dr I. Prochownikowa.

cd.

ZEBRANIE ZESPOŁU HISTORII ROZWOJU KONSTRUKCJI TECHNICZNYCH

W dniu 30 marca 1971 r. odbyło się pod przewodnictwem doc. A. Wiślickiego zebranie Zespołu Historii Rozwoju Konstrukcji Technicznych, na którym mgr inż. Janusz Thor wygłosił referat *Wpływ Kazimierza Siemienowicza na autorów później-*